

Un wiki de textos llatins

Sebastià Giralt

Universitat Autònoma de Barcelona
Sebastia.Giralt@uab.cat

Recepció: 24/2/2012

Resum

En aquesta comunicació es presenten un *Wiki de Textos Llatins* <<https://wikis.uab.cat/textus>> i l'experiència del seu ús com a eina col·laborativa de suport per a la traducció per part dels estudiants universitaris en assignatures de llengua i literatura llatines. Entre els avantatges que aporta el suport digital cal destacar que no solament permet un accés fàcil al text i la publicació de la traducció pels alumnes sinó també l'aprofitament d'una gran quantitat i varietat de recursos presents a la xarxa. Així ho demostra la valoració de l'experiència realitzada pels mateixos alumnes a través d'una enquesta.

Paraules clau: wiki, traducció, llatí.

Aquí presentaré un wiki de suport a la traducció de textos llatins per part dels estudiants universitaris i l'experiència d'utilitzar-lo al llarg dels darrers quatre cursos (2007-2011) en dues assignatures, ara ja extingides, de la llicenciatura de Filologia Clàssica de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). Els dos primers cursos el vaig usar en l'assignatura d'Introducció als Gèneres Literaris Llatins (primer cicle) i els dos últims en l'assignatura de Textos Llatins I (segon cicle). Es tracta, en la meua opinió, d'un bon exemple de com un recurs senzill basat en un suport TIC pot complementar una pràctica tradicional, que, de fet, ja se serveix del treball col·laboratiu, per millorar-la però sense allunyar-se'n essencialment.

Un wiki es pot definir com un lloc web, generalment col·laboratiu, que pot ser editat des del navegador pels usuaris. Els usuaris d'un wiki poden d'aquesta manera crear, modificar, enllaçar i esborrar el contingut de les seves pàgines o afegir-ne de noves, de forma interactiva, fàcil i ràpida.¹ En els darrers anys els wikis han entrat amb força en el món de l'educació en el marc del paradigma constructivista, del treball col·laboratiu i de l'extensió de les TIC en aquest àmbit. Dins les eines de la Web 2.0 – caracteritzada per permetre als usuaris participar en l'edició dels webs– els wikis ofereixen el gran avantatge de poder combinar el treball individual amb el col·lectiu, de permetre avaluar el procés i els resultats de cada estudiant alhora que s'involucra el grup-classe en un projecte de conjunt.²

¹ Em baso en la definició que en dona l'article corresponent de les versions catalana i anglesa de la *Wikipedia* <<http://www.wikipedia.org>>.

² Sobre l'aplicació didàctica dels wikis i del seu marc teòric vegeu per exemple Hernández Requena (2008); Castaño et al. (2008) 72-75, i Mader (2006), que inclou articles sobre el seu ús en l'ensenyament universitari. Enfocats a la seva aplicació educativa en els estudis clàssics, podeu veure Ovando i Ciordia (2009) i Macías (2007). He presentat dues altres propostes d'utilització de wikis en l'ensenyament de la llengua i la literatura llatines dins dos articles col·lectius, Puigvert et al. (2010) i Puigvert et al. (en premsa), publicats en el marc del projecte d'innovació docent 2009MQD 00081: *L'avaluació per*

Hi ha diversos serveis que permeten la creació de wikis. En altres ocasions he recorregut a l'àmpliament estesa plataforma *Wikispaces* <<http://www.wikispaces.com>>, no solament perquè és dona l'opció gratuïta i sense publicitat per a l'educació sinó també perquè és de maneig molt senzill, tant per a l'administrador com per als usuaris. En aquest cas, tanmateix, m'he decantat per la plataforma de wikis que la nostra universitat ha tingut l'excel·lent idea de desenvolupar, anomenada *Wikis de la UAB* <<http://wikis.uab.cat>>. El programari en el qual es basa és el desenvolupat per *Wikimedia* <<http://www.wikimedia.org>> per a tots els seus projectes, entre els quals s'inclou la *Wikipedia* <<http://www.wikipedia.org>>, sens dubte el wiki més conegut de tot el món. Aquesta tria per part de la UAB permet beneficiar-se d'un programari excel·lent, d'ús extens, gratuït i de fàcil utilització per a l'usuari. L'únic que ha de fer el professor per obtenir un wiki per a una finalitat acadèmica és demanar-lo al Servei d'Informàtica i al cap de poc ja pot disposar-ne i editar-lo per a les seves necessitats. D'altra banda els alumnes també el poden editar directament, sense cap més tràmit, amb el seu nom d'usuari de la UAB i la seva contrasenya. Amb una breu explicació a classe i una pàgina amb la informació tècnica imprescindible («Ajut» en el nostre wiki) els estudiants, que ja solen estar bastant habituats als rudiments de la web 2.0, normalment en tenen prou per adquirir les nocions bàsiques de l'edició, tot i que de vegades convé oferir una atenció individualitzada.

Cal advertir que el *Wiki de Textos Llatins* <<https://wikis.uab.cat/textus>> que aquí presento no és un projecte tancat sinó que tinc intenció de seguir utilitzant-lo en el futur. Per tant previsiblement hi haurà ampliacions i canvis respecte de l'estat que descriu aquí, corresponent a juliol del 2012, atès que, si fins ara l'he fet servir en assignatures de llicenciatura, compto que a partir d'ara l'empraré per a assignatures del grau.

Els textos que de moment s'hi poden trobar són els següents:

- Prosa:
 - *El conte de l'home llop*, Petroni, *Satyrica*, 61-62.
 - *La matrona d'Efes*, Petroni, *Satyrica*, 110, 6 – 112, 8.
- Poesia:
 - Ròmul i Rem consulten els auspicis, Enni, *Annals*, I, 72-91.
 - Tria de poemes de Catul.
 - La tragèdia de Dido de l'*Eneida* de Virgili, passatges seleccionats dels llibres I, IV i VI.

Els textos no estan triats solament per la seva qualitat literària o pel meu gust personal –que també– sinó, sobretot, perquè poden ser atractius per als estudiants. Aquest és un criteri que sospito que no sempre es té en compte, malgrat que el considero fonamental a l'hora d'introduir els alumnes en una llengua i una literatura, especialment si és llunyana, almenys des del punt de vista cronològic. Per això he cercat textos narratius, llevat dels de Catul, que tinguin arguments que es puguin seguir des de l'inici fins al final, tant si són relats breus complets en el cas de Petroni com si són una selecció d'una obra tan àmplia com l'*Eneida*, però limitada a una «història» que es pugui abastar en el breu espai que ens dona un semestre: els amors de Dido i Eneas. També he intentat buscar temes atractius, com alguns que universalment i a totes les èpoques ens han interessat als humans: amor –Catul, Dido, *La matrona d'Efes*–, sexe –Catul i la matrona d'Efes–, terror –*L'home llop*– i humor –Catul. En canvi, no trobo imprescindible que els autors siguin d'època clàssica sinó que em sembla convenient

que els estudiants coneguin el llatí de diferents períodes, sempre que se'ls proporcionin les eines necessàries per aproximar-s'hi.

Per començar es deixa el text, conforme a les edicions estàndard, disponible al wiki però enriquit amb un seguit de recursos que pretenen facilitar-ne la comprensió i contextualitzar-lo.³ Així, hi són presents les habituals notes al peu del text per explicar aquelles qüestions gramaticals, lèxiques o de *realia* imprescindibles per entendre'l. Alternativament algunes d'aquestes notes, en especial les relatives als *realia*, han estat substituïdes per hipertext, és a dir, els termes estan enllaçats a recursos a la xarxa que hi fan referència: articles de la *Wikipedia* –sovint en llatí–, com els relatius a *Claudius Pulcher*, *Mamurra*, *pallium*, o bé mapes si són noms geogràfics. En altres ocasions els enllaços envien a imatges o altres elements accessibles a la xarxa que pretenen fer entendre un terme sense necessitat de recórrer al diccionari o precisar un significat entre els diversos que pot tenir (p. ex. *inuideo*, *machina*). A més, s'incrusten al mateix wiki, al costat del text, imatges diverses que també fan referència als *realia* o al tema del passatge. La seva inclusió pretén contextualitzar el text i en alguns casos, com amb les miniatures de manuscrits de l'*Eneida* relatives als passatges treballats, il·lustrar-ne els personatges i les escenes concretes per facilitar també la comprensió del text. Finalment es proporcionen enllaços a recursos web molt variats de suport o relacionats amb el text: webs sobre l'autor o l'obra, diccionaris en línia, vídeos, música, tradició clàssica. Entre altres exemples, podem esmentar vídeos d'una representació de la fi de *Dido i Eneas* de Purcell, d'un concert dels *Catulli carmina* de Karl Orff, d'uns poemes de Catul recitats per l'artista canari Rubenshito o cantats pel grup alemany Ista en estil de *hip-hop* i la utilització per part de Sigmund Freud d'un vers de Virgili. D'aquesta manera la posteritat dels textos antics al llarg dels segles no resta limitada a un catàleg d'autors i obres sinó que els estudiants tenen la possibilitat de veure una posada en escena actual d'un text llatí i de comprovar directament la presència viva dels clàssics en els nostres dies.

A partir de tots aquests materials els estudiants treballen segons el procediment habitual: tradueixen el text de manera individual, presenten la traducció a classe, es corregeix i es comenta. Després ve la pràctica innovadora: els mateixos alumnes que han presentat la seva traducció a classe s'encarreguen de publicar la seva part al wiki. Posteriorment el professor la corregeix de nou. El resultat obtingut és una traducció realitzada col·laborativament a disposició de tots estudiants de l'assignatura, de la qual es poden refiar tant si és per corregir la seva pròpia traducció o si és per estudiar.

A l'hora de fer la valoració de l'experiència vaig considerar convenient que no quedés reduïda a una reflexió del professor sinó que fos duta a terme pels mateixos estudiants. Així, per conèixer-ne l'opinió en finalitzar el curs vaig passar una enquesta als alumnes de l'assignatura de Textos Llatins I, de la qual es recullen els resultats en l'apèndix I. Se'n desprèn que la seva percepció sobre l'experiència ha estat positiva: és considerada majoritàriament com un recurs força útil, sobretot perquè afavoreix en alt grau l'accessibilitat del text, el procés de revisió i la disponibilitat de la traducció. En menor mesura el wiki millora la participació i la implicació dels estudiants. També s'hi avaluen els recursos que acompanyen el text: tots reben una bona acceptació, però el que té més bona valoració són les notes al peu del text, seguit dels enllaços i de les imatges, en aquest ordre. Finalment l'ítem «El wiki posa més fàcil no anar a classe», que pretenia explorar l'absentisme dels alumnes, és el que rep unes respostes més igualades entre les positives i les negatives. A més dels ítems que es preguntaven directament, l'enquesta incloïa un apartat en el qual els estudiants podien expressar la

³ Podeu veure un dels textos com a exemple *infra*, a l'apèndix II.

seva opinió de manera lliure. En diverses respostes s'evidencia la consciència adquirida pels alumnes de la importància que té per al conjunt que tothom hi aportï la seva part, atès que si algú falla perjudica els seus companys. Per això és convenient que el professor no reemplaci la feina dels estudiants. Així mateix se'n desprèn la necessitat d'avaluar aquesta feina com una més de les activitats d'aprenentatge.

Finalment, atès que l'experiència ha estat amb assignatures de llicenciatura, val la pena preguntar-nos si tindria sentit utilitzar aquest recurs en el grau d'Estudis Clàssics. Per tant, cal comprovar si serviria per reforçar les competències que està previst que adquireixin els estudiants del grau d'Estudis Clàssics de la UAB, dins el marc de l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES), i que, en conseqüència, han de ser objecte d'avaluació.⁴ Les competències són les següents:

- Competències específiques de Facultat:
 - Reconèixer els principis que regeixen la variació en l'ús de les llengües (CEF49).
- Competències transversals de Facultat:
 - Desenvolupar habilitats d'aprenentatge autònom (CTF2)
- Competències específiques del Grau d'Estudis Clàssics:
 - Analitzar i aplicar els coneixements gramaticals adquirits a l'anàlisi i comprensió dels textos grecs i llatins (CE1).
 - Obtenir informació, a partir de l'estudi de les fonts escrites gregues i llatines, que permetin un accés a diferents aspectes dels *realia* o realitat sociocultural del món antic (CE3).
 - Interpretar textos llatins i grecs, escrits en prosa i en vers, aplicant el mètode filològic (CE4).
 - Utilitzar els principals instruments informàtics i de gestió de dades així com la tecnologia de la informació i comunicació en general en el camp específic dels estudis clàssics (CE15).
- Competències transversals del Grau d'Estudis Clàssics:
 - Utilitzar eines informàtiques, tant bàsiques (per exemple, processador de textos o bases de dades), com programes especialitzats necessaris en la pràctica professional (CT2).
 - Dominar en el grau necessari els idiomes rellevants en la pràctica professional (CT3).
 - Reconèixer i posar en pràctica les habilitats següents per al treball en equip: compromís amb ell, hàbit de col·laboració, capacitat per incorporar-se a la resolució de problemes (CT4).
 - Reconèixer la importància de controlar la qualitat dels resultats del treball i de la presentació (CT8).
 - Transmetre i comunicar coneixements, processos, resultats i conclusions de manera clara i ordenada, oralment i per escrit, a la comunitat científica i al públic en general (CT9).

Així doncs, es demostra que les TIC poden contribuir a l'adquisició de determinades competències instrumentals, interpersonal i sistèmiques, a més de facilitar la renovació dels mètodes docents que demana el pas a l'EEES.

⁴ Les competències del grau d'Estudis Clàssics estan recollides a la memòria corresponent presentada a l'ANECA. El *Web de consulta de l'Espai Europeu d'Educació Superior (Bolonya)* <<http://www.uab.cat/bolonya>> és una guia per al desenvolupament de l'EEES des de la UAB.

Bibliografia

- Carlos CASTAÑO et al. (2008), *Prácticas educativas en entornos Web 2.0*, Madrid, Síntesis.
- Stefany Raquel HERNÁNDEZ REQUENA (2008), «El modelo constructivista con las nuevas tecnologías, aplicado en el proceso de aprendizaje», *RUSC. Revista de Universidad y Sociedad del Conocimiento*, 5/2, p. 26-35, <<http://www.uoc.edu/rusc/5/2/dt/esp/hernandez.pdf>> [data de consulta: 19/7/2012].
- Cristóbal MACÍAS (2007), «La Web 2.0 y sus aplicaciones en el ámbito de la Filología Clásica», *Revista de Estudios Latinos*, 7, p. 231-258.
- Stewart MADER (ed.) (2006), *Using Wiki in Education*, Atlassian, <https://wiki.umontreal.ca/download/attachments/3693/UsingWikiInEducation_StewartMader.pdf> [data de consulta: 19/7/2012].
- Ana OVANDO; José M. CIORDIA (2009), «Wikis, páginas web rápidas», *Cuadernos de literatura griega y latina*, 7: *Chiron en Compostela. Didáctica 2.0 para las lenguas y la cultura clásicas*, p. 55-70.
- Gemma PUIGVERT et al. (2010), «Ejemplos de evaluación de competencias en Filología Clásica», *Revista de Estudios Latinos*, 10, p. 189-226.
- Gemma PUIGVERT et al. (en premsa), «La investigación en didáctica de las lenguas clásicas. Evaluación de competencias», *Estudios Clásicos*.

Curriculum

Sebastià Giralt és professor agregat de Filologia Llatina a la UAB, després d'una llarga trajectòria en l'ensenyament secundari públic. La seva investigació s'ha centrat en l'obra mèdica i la pervivència d'Arnau de Vilanova, així com en la màgia medieval. Una altra línia de recerca i d'innovació educativa ha estat l'aplicació de les TIC a la didàctica de les llengües i la cultura clàssiques. Entre els materials didàctics que ha creat destaca el web *Labyrinthus*. És membre de *Chiron*, de l'Equip de Formació i Innovació de Llengües i Cultura Clàssiques de l'ICE de la UAB i investigador principal del grup de recerca *Corpus digital d'Arnau de Vilanova*.

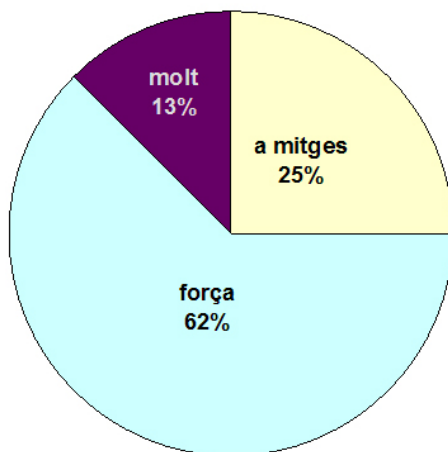
Apèndix I

Enquesta als alumnes: wiki com a complement de la traducció diària

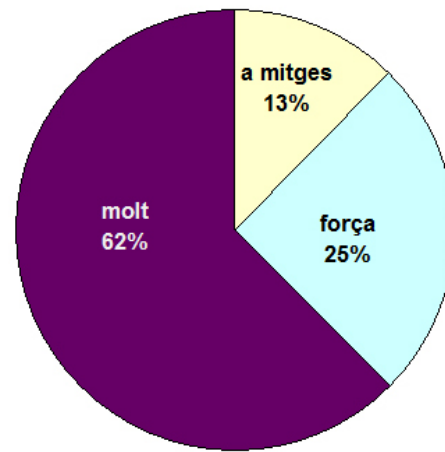
Fitxa tècnica:

- Assignatura: Textos Llatins I
- Data: 22/06/2011
- Respostes anònimes
- A través d'un formulari en línia
- 16 estudiants van contestar, 1 no
- Les respostes possibles són sempre aquestes: gens – poc – a mitges – força – molt, però no s'anoten quan el valor és 0

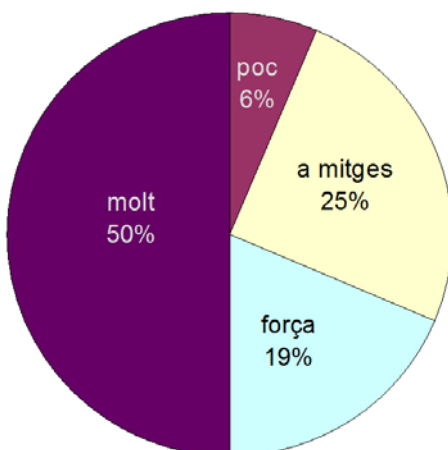
Has trobat útil reforçar la feina de traducció a classe amb una wiki?

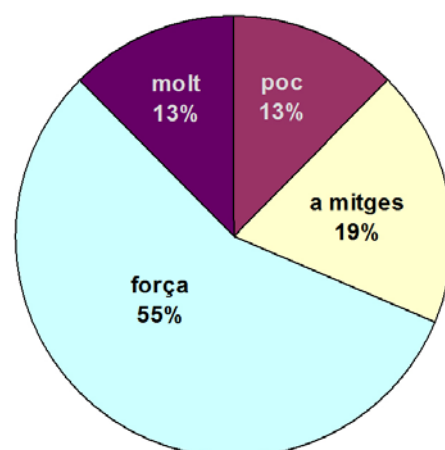
El wiki afavoreix l'accessibilitat del text

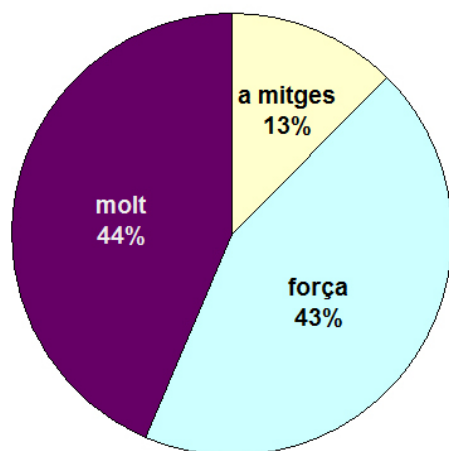
La presència de notes és un ajut

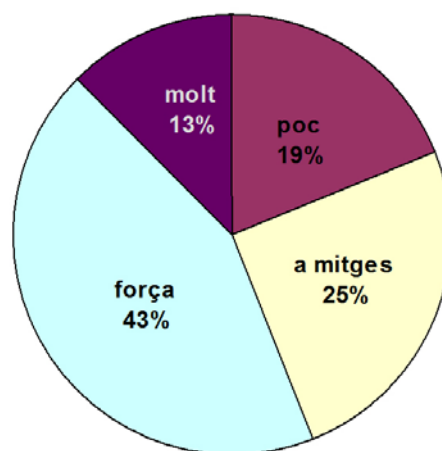
Els enllaços són útils

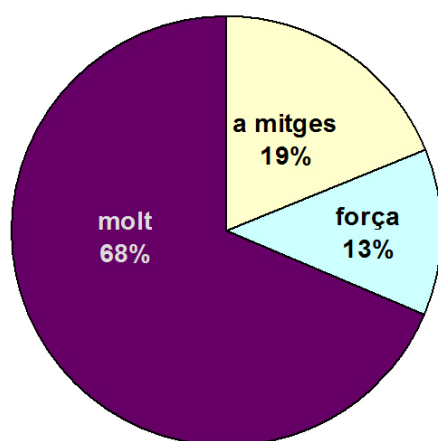
El wiki millora la revisió de la traducció

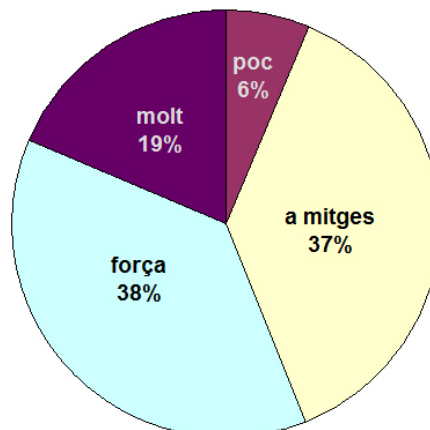
Les imatges van bé

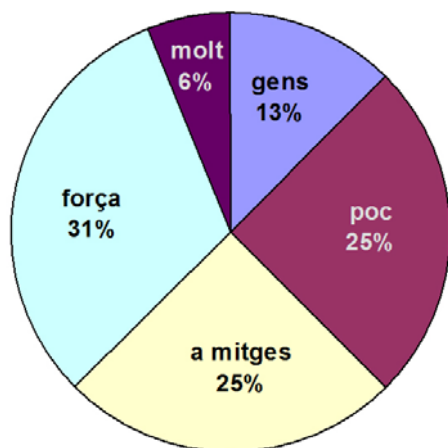
El wiki afavoreix la disponibilitat de la traducció

El wiki millora la participació i la implicació dels estudiants

El wiki posa més fàcil no anar a classe

Algunes opinions lliures:

- Treball col·laboratiu
 - És un molt bon recurs i m'ha agradat utilitzar-lo. S'hauria de fer a la resta de les assignatures de traducció, perquè si un dia no pots anar a classe així pots tenir la traducció i si tothom col·labora és una manera de treballar en grup.
 - Hauria de comptar per a nota, de manera que segurament tothom hi participaria i tothom es cuidaria de penjar la seva traducció.
 - Hi ha hagut estudiants que no han penjat la seva traducció, la qual cosa no ens ha ajudat gaire.
- Assistència:
 - No he pogut assistir a classe. Per això, és una sort i un privilegi haver disposat d'aquesta wiki per mantenir-me al dia de la feina feta a classe.
 - Pel que fa a la participació a classe i la implicació, crec que si no hi vas no has de posar la teva part de traducció i per tant no participes directament a classe. La participació de posar text a la wiki hauria de ser equitativa per a tothom perquè pogués comptar aquest tipus de participació dins la nota, que de l'altra manera no es pot comptar.
- Insuficiències:
 - La traducció pot ajudar a acabar de comprendre el text, però si algun dia no has anat a classe no pots veure la traducció fins que els companys la pengen i algunes oracions complicades pel que fa a l'anàlisi no les pots veure amb claredat només amb la traducció.
 - Les notes al final de cada text són útils però trobo que en alguns casos hauria sigut necessari posar-ne algunes més per tal de facilitar la comprensió del text.
 - Caldria ampliar els comentaris dels alumnes amb d'altres per part del professorat, ja que tenen molts més coneixements.
- Altres:
 - Trobo útils i interessants tant els *links* com la traducció i l'accessibilitat del text.

Apèndix II

Una pàgina del wiki

Wikis de la UAB

EINES DE L'USUARI

Inici de sessió

NAVEGACIÓ

Pàgina principal

Portal comunitari

Actualitat

Canvis recents

Pàgina a fer

Ajuda

SEARCH

TOOLBOX

LANGUAGES

EINES

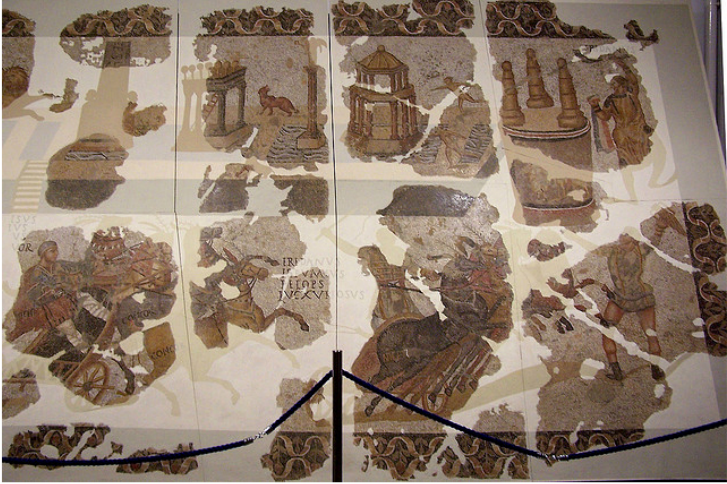
Què hi enllaça

Seguiment d'enllaços

Pàgines especials

TEXTOS LLATINS

RÒMUL I REM CONSULTEN ELS AUSPICIS

Mosaic del circ, Museu d'Arqueologia de Catalunya, Barcelona.

Ròmul i Rem consulten els auspicis per decidir qui serà el rei de la nova ciutat, Enni, Annals, I, 72-91 (fr. 47, Skutsch)

Curantes magna cum cura tum cupientes regni dant operam simul auspicio augurioque. In monte Remus auspicio sedet atque secundam solus aem seruat. at Romulus pulcer in alto quaerit Auentino, seruat genus altiulantum. Certabant urbem Romam Remoramne uocarent. Omnibus cura uiris uter esset induperator. Expectant ueluti consul quom mittere signum uolt, omnes audi spectant ad carceris oras quam mox emittat pictos e faucibus currus: sic expectabat populus atque ore timebat rebus utri magni uictoria sit data regni. Interea sol albus recessit in infera noctis. Exin candida se radiis dedit icta foras lux et simul ex alto longe pulcerrima praepes laeua uolauit ausis. Simul aureus exoritur sol cedunt de caelo ter quattuor corpora sancta aulium, praepetibus sese pulcrisque locis dant. Conspicit inde sibi data Romulus esse proprium auspicio regni stabilita scamna solumque.

LÈXIC:

cupientes: adjectiu
quom = cum
dant operam auspicio: prenen els auspicis
quaero: fer una consulta
uolt = uult: és a punt de
ore timebat: mostraven l'angoixa en el rostre
rebus: pel resultat
infera noctis = noctem inferam
conspicio: comprendre
propritim: pròpiament, en particular

NOTES:

(1) un dels [turons de Roma](#).
(2) el magistrat deixava anar un mocador per indicar l'inici de la cursa al circ. [Mosaic de Girona](#).
(3) càrrec: espai d'on sortien els carros en la cursa del circ. Vegeu [l'estructura del circ](#).
(4) els equips que competien en les curses del circ es distingien pels colors. Alguns exemples: [mosaic del Museo Nazionale Romano, Roma](#), [mosaic de Girona](#).
(5) no és el sol sinó l'estel del matí ([Venus](#)).
(6) Roma

